ŽIVOTINJSKO CARSTVO
Žan-Batist del Amo

NASLOV ORIGINALA
Règne animal
Jean-Baptiste Del Amo
© Éditions Gallimard, Paris, 2016
© za srpsko izdanje Imprimatur, 2026.

IZDAVAČ:
Imprimatur d. o. o.
Miše Stupara 4
Banja Luka
info@imprimatur.ba

ZA IZDAVAČA: Boris Maksimović
LEKTURA: Sonja Lero Maksimović
DIZAJN KORICA: Dragana Vasić
GRAFIČKA PRIPREMA: Sonja Lero Maksimović
ŠTAMPA: Skandi s. p.
ZA ŠTAMPARIJU: Mladen Spasojević
TIRAŽ: 500
GODINA: 2026.
ISBN: 978-99976-53-77-2

FSC
SGSCH-COC-009310

Sva prava zadržana. Nijedan dio ove knjige ne može se reprodukovati niti koristiti u bilo kojem obliku bez prethodne saglasnosti izdavača.

Žan-Batist del Amo

ŽIVOTINJSKO CARSTVO

Prevod s francuskog:
Olja Petronić

Sebastijanu,
Mojim roditeljima i mojoj sestri.

Ta prljava zemlja
(1898–1914)

Od prvih prolećnih večeri do poslednjih jesenjih bdenja, on seda na crvotočnu klupicu od okovanog drveta, ulegnutu na sredini, pod prozorom na kamenoj fasadi koji je noću pozornica malog pozorišta senki. Unutra, na stolu od pune hrastovine treperi uljana lampa, a večna vatra ognjišta odašilje užurbanu siluetu supruge na zidove premazane šalitrom, naglo je vine prema plafonskim gredama ili je prelomi o ćošak, a ta žuta, neodlučna svetlost nadima se u velikoj prostoriji pa probuši tamu u dvorištu, tako da se otac vidi kao nepomičan i mračan obris koji se ocrtava u prividu kontrasvetla. Koje god da je godišnje doba, on noć čeka na drvenoj klupi, na istoj onoj drvenoj klupi na koju je gledao kako seda njegov otac pre njega, klupi čije su se mahovinom obrasle i godinama skrhane noge sada već slegnule. Kada sedi na njoj, kolena mu dopiru do četvrt stomaka pa s mukom ustaje, ali mu ipak nikada nije palo na pamet da je zameni, a ne bi to učinio čak ni kad bi od nje ostala samo jedna daska na zemlji. Smatra da stvari treba što je duže moguće da ostanu onakve kakve ih je upoznao, onakve kakve su drugi pre njega smatrali da treba da budu, ili onakve kakve su postale od same upotrebe.

Po povratku sa njive izuje se oslanjajući se o ragastov, brižljivo očisti obuću od blata, potom zastane na pragu prostorije da onjuši ustajali vazduh, dah životinja, odbojne mirise gulaša i supe od čijih se isparenja magle prozori, baš kao što je stajao kao dete, čekajući da mu majka mahne da sedne za sto, ili da otac dođe i pljesne ga po ramenu da ga požuri. Kada se njegovo dugačko i mršavo telo sagne,

potiljak mu se u osnovi povije pod neobičnim uglom. Vrat, toliko opaljen suncem da ne bledi čak ni zimi, izgleda kao da je prekriven suvom, ispucalom i štrokavom kožom, i deluje slomljen. Prvi kičmeni pršljen, nalik koštanoj cisti, štrči među ramenima. Skine bezobličan šešir i otkrije već ćelavu lobanju, prošaranu pegama od sunca, pa ga na trenutak zadrži u rukama, možda pokušavajući da se priseti pokreta koji sada mora da izvede, ili se još uvek nadajući naređenju one majke koja je odavno umrla, a zemlja ju je progutala i svarila. Suočen sa istrajnim ćutanjem supruge, na kraju odluči da, vukući sa sobom svoj smrad i smrad stoke, korakne napred i ode do zatvorenog kreveta, povuče njegova klizna vrata. Sedne na ivicu dušeka ili se ponovo nasloni, ovog puta na rezbarenu drvenu ploču, pa između dva naleta kašlja raskopča lepljivu košulju. U smiraj dana više ne može da podnese ne težinu sopstvenog tela, sa kojeg je bolest brižljivo zgulila mast i meso, već samu svoju uspravljenost, i deluje kao da će se svakog časa srušiti, pasti kao list, mlatarajući rukama po ustajalom vazduhu u prostoriji, zdesna nalevo i sleva nadesno, pre nego što se jednostavno spusti na pod ili sklizne pod krevet.

Na vatri, u tučanom kotlu, voda se zagrejala, a roditeljka pruža Eleonori krčag hladne vode. Dete korača polako iz straha da će izvrnuti posudu iz koje joj, uprkos tome što pazi, voda kaplje po šakama i sliva joj se niz podlaktice, natapa posuvraćene rukave bluze dok ona ceremonijalno prilazi ocu. Oseća kako joj se potiljak ježi pod prekornim pogledom roditeljke, koja joj je za petama i preti da će, ako ne požuri, na nju izliti lavor ključale vode. Sedeći u polumraku poput velike ptice, s laktovima zabodenim u kolena i rukama pred sobom, otac se udubio u posmatranje čvorova u drvetu ormara ili plamena fitilja koji je upaljen na

toaletnom stočiću i bori se protiv mraka. Odraz u ovalnom zidnom ogledalu pruža iskrivljenu i jedva vidljivu sliku prostorije. Dve krave su provukle glave kroz otvor u visini struka, probijen u zidu od ćerpiča, i preživaju. Toplota njihovih nepokretnih tela i izlučevina greje ljude. U njihovim plavičastim zenicama odražavaju se male scene koje ti ljudi igraju pri svetlosti vatre ognjišta. Kad ugleda suprugu i dete, otac izgleda kao istrgnut iz neke maglovite sanjarije, kao da se naglo vratio u to kržljavo, venama išarano telo. I protiv svoje volje pronalazi snagu da se ponovo pokrene. Izvlači se iz loše postelje, proteže bleda leđa, uspravlja poprsje prošarano sedim dlakama, koje poput ljulja na zasejanim njivama ničuu brazdama rebara i ključnih kostiju. Uvlači stomak, žut od svetlosti sveće. Širi ruke sa ogrubelim laktovima i ponekad se slabašno nasmeši.

Roditeljka ulije toplu vodu u lavor na toaletnom stočiću. Iz Eleonorinih ruku uzme krčag, odloži ga na stočić i vrati se u kuhinju, nijednom ne pogledavši u oca, žureći da svoje oči poštedi pogleda na muškarca golog i žgoljavog poprsja, ispijenog poput Hrista prikucanog za zid u podnožju kreveta. Sa krsta On bdije nad njenim snom i javlja joj se u kasnovečernjim, pospanim molitvama, tek nagovešten zrakom mesečine ili kašljucavim ostatkom sveće čija se svetlost uvlači kroz prorez na zatvorenom krevetu, kao raspeta i posmrtna slika oca koji spava kraj nje i od kojeg se sada brižljivo drži na odstojanju, pošto više ne podnosi njegova noćna znojenja, oštre kosti, isprekidan dah. Ali ponekad pomisli da bi, kad bi okrenula leđa tom čoveku koji se njome oženio i s kojim je zatrudnela, izdala svoju veru i okrenula leđa Sinu i samom Bogu. Gonjena krivicom, tada iskosa pogleda u njega, muža, pa u naglom i ogorčenom naletu saosećanja ustane da iz lavora prospe krvlju prošarane ispljuvke

koje on iskašljava po vascelu noć, da pripremi oblog od zrna slačice ili čaj od majčine dušice, meda i rakije koji on srkuće naslonjen na uzglavlje, ušuškan u jastuke, gotovo ganut tom brigom i pazeći da ne pije prebrzo, da bi joj pokazao zahvalnost, kao da se naslađuje tim gorkim i nedelotvornim uvarcima dok ona tabana oko njega. Jer slika oca na krstu već je izbledela odnoseći sa sobom krivicu, i ona sada želi da se što pre vrati u postelju i nestane u snu. Odlazi i vraća se, sa šoljom ili lavorom u ruci, gunđajući tako tiho da on njene reči shvata kao žalopojke – zbog njegove bolešljive prirode, zbog te hronične boljke koja mu već gotovo deset godina proždire pluća, pretvorivši nekada čvrstog čoveka u ovo kljakavo i umorno biće, dobro samo za sanatorijum, zatim zbog sopstvene zlosrećnosti ili zbog revnosti nekog usuda protiv kog se bori ona koja je već negovala nepokretnu majku i ispratila oboje roditelja u grob.

Dok se otac nadvija nad lavorom koji se puši, zahvata vodu šakama i prinosi je licu, Eleonora stoji u pozadini, pazi na svaki pokret pri tom umivanju koje se svake večeri izvodi istim redom, u istom ritmu, u krugu svetlosti lampe. Ako joj roditeljka naredi da sedne, ona krajičkom oka posmatra krivinu tih leđa, kičmeni stub nalik na brojanicu, nasapunjanu krpu koja prelazi preko površinskog sloja kože, bolne mišiće, pokrete kojima oblači čistu košulju. Pokrećući se sa krhkom dražesnošću, njegovi prsti trče od rupice do rupice poput drhtavih nožica noćnih leptira, veštica s mrtvačkom glavom koje se rađaju iz čaura u poljima krompira. Zatim ustane, sedne za sto i, kada sedne i roditeljka, on licu prinese sklopljene ruke sa isprepletenim proksimalnim falangama, dok mu se pogled gubi negde iza grebenova prstiju sa izbočenim zglobovima i crnim noktima. Deklamuje molitvu glasom u koji se urezao kašalj pa napokon jedu, i čuje se jedino njihovo

žvakanje, grebanje pribora za jelo po dnu tanjira i zujanje mušica koje više i ne teraju sa uglova usana, dok roditeljka silom gutanja potiskuje onaj kamenčić što joj se smestio uz grkljan, nadražaj koji joj se javlja zbog zvukova slinavog hroptanja i mlevenja hrane kutnjacima što se izvijaju između muževljevih usana.

Od svih telesnih funkcija, roditeljka se najviše gnuša baš gutanja, ona koja zadigne suknju i podsuknje da bi se razmaknutih nogu olakšala gde god da se zatekne – nasred njive, u jarku pored neke seoske ulice ili pravo na gomilu đubriva koja se uzdiže nasred dvorišta, i njena mokraća teče po zemlji pomešana sa mokraćom stoke, a kada je potreba druge vrste, tek se neznatno udalji da čučne u čestar i obavi nuždu. U sebe unosi oskudne količine hrane, škrte zalogaje, progutane uz grimasu koja pokazuje gađenje ili da je već sita. Apetit drugih gadi joj se još i više. Strogo kori dete i muža, koji su naučili da jedu oborenog pogleda, a kada otac žalostivo zatraži još jednu čašu vina, ona ga – sumnjičavo bacivši pogled prema ćerki – podseti kako se Noje pijan razgolitio pred sinovima ili kako je Lot počinio incest. Upušta se u samonametnute postove koji traju danima, nedeljama. Dozvoli sebi tek nekoliko gutljaja vode kada je izmuči žeđ. Leti reši da štedi i hrani se samo kupinama ili voćem iz voćnjaka. Kada naiđe na crva, smeštenog u srcu šljive ili jabuke, osmotri ga, pokaže, pa ga pojede. U njemu nalazi ukus žrtve. Sasušila se toliko da više nije ništa do omotač od beskrvne kože, pričvršćene za kvrgave mišiće i oštre kosti. Tek na kraju pričešća, na nedeljnoj misi, kada primi hostiju u podnožju oltara, Eleonora vidi da uživa u hrani. Tada u zanosu siše telo Hristovo, a potom se vrati na svoju klupu sa oholim izrazom, sa zavišću merkajući čestičnjak u kojem otac Antoan ljubomorno čuva hostije. Po izlasku iz crkve

zastane pred ulazom, nadmena, dok ljudi oko nje ćaskaju, kao da joj se valja trgnuti iz sna u budnom stanju ili kao da joj pričest, koju su primili svi ali istinski samo ona, daje posebnu važnost i izdvaja je iz gomile seljana. Kratkim udarima jezika odvaja od nepca poslednje mrvice beskvasnog hleba, zatim ponovo krene put brežuljaka ne obrativši se baš nikome, vukući ćerku za ruku, dok otac, koristeći retke sate slobode koje mu ona dopušta, krene da obilazi kafane u društvu drugih muškaraca. Jednom godišnje oseti potrebu za hodočašćem u Kaizak, u Žimosu, gde ode da se moli Gospi Žalosnoj, *Beata Maria Virgo Perdolens*, za čiji kip, koji je u srednjem veku otkrio neki seljak, kažu da čini čuda i s kojom se ona oseća povezana nekim tajnim vezama. Ali kada, za advent, mladići pokucaju na njena vrata da zapevaju *Aguillonné*[*], pesmu koja obećava sreću i zdravlje, nevoljno im otvori i žali se što zauzvrat mora da protraći rakiju ili poneko jaje. Samo ona zna šta razdvaja veru od sujeverja. Na pijaci ponekad susretne gatare: i tada dete odvuče za ruku tako žustro da mu skoro iščaši rame, dok preko svog ramena ka proročici baca poglede pune zavisti, besa i kajanja.

Kada se obrok završi, otac odgurne stolicu i ustane uz dubok uzdah, navuče vuneni kaput i napokon se smesti na drvenu klupu, gde napuni i pripali kratku lulu, od čijeg mu se žara ubrzo u crveno oboje oštra grba na nosu i mračna udubljenja očnih duplji. Eleonora mu tada donese kuvano vino koje miriše na karanfilić, ponekad čašu rakije ili armanjaka, pa se smesti kraj njega na crvotočnu klupicu od okovanog drveta, udišući opora isparenja duvana koja se izvijaju u sumrak ili u mrklu noć, mešaju s mirisima zemlje raskvašene od kiša ili, u večerima nakon vrelih dana, s vonjem

* Pesma koju su u Gaskonji do relativno nedavno mladići pevali na ulazima u dvorišta i zauzvrat dobijali darove u vidu brašna, jaja, rakije i tome slično. (Prim. prev.)

ispucale zemlje i od sunca sprženih šumaraka. U daljini, stado ovaca se probija kroz sumrak uz zveckanje zvončića. Roditeljka sedi pored vatre i prede lan na preslici. Otac ne govori, ali prihvata Eleonorino gotovo neprimetno i obazrivo prisustvo, ruku koja okrzne njegovu. Ona se trudi da se udubi u misli kao i on, da i sama proučava noć i tišinu u dvorištu, ljubičasto, modrikasto nebo kao kulisu iza već crne linije slemena krovova pomoćnih zgrada, krošnje visokih hrastova i kestenova, potom prigušene zvuke životinja, sitne stoke koja tone u san iza vrata kokošinjca ili obora, groktanje praseta u svinjcu i kokodakanje živine. U svežim noćima poznog leta, kada vedro nebo tvori veličanstvenu, zvezdama posutu kupolu, ona zadrhti i podvuče stopala pod drhtavi bok psa ispruženog pred njima, šćućuri se uz oca, a on ponekad podigne ruku da bi mogla glavom da uroni u udubljenje njegovog pazuha.

To telo joj je strano, kao i biće koje ga oličava, taj malorečivi i slabunjavi otac s kojim nije razmenila ni stotinu reči otkako je došla na ovaj svet, taj bedni seljak koji se ubija od rintanja ili ubrzava sopstveni kraj, kao da mu se žuri da s tim završi, ali posle žetve, posle setve, posle oranja, posle... Roditeljka slegne ramenima, uzdahne. Kaže: „videćemo", „to je božja volja", „iz tvojih usta u božje uši i neka nam se Gospod smiluje". Strahuje da on neće izdržati još bogzna koliko sezona, jer šta će ona, siroče bez oca i majke, sa detetom koje treba prehraniti? Govori o tome koliko se mučila da rodi i o nesreći što joj je to uspelo prekasno, već staroj sa dvadeset osam godina. I to ne čak ni sina koji bi, čim poodraste, pritekao u pomoć ocu, tom valjanom i istrajnom čoveku koji nije imao nikakvih ambicija, koji iza sebe neće ostaviti ništa osim krte zemlje, jedno od onih porodičnih imanja sa osrednjim prinosima. Nekada je muževljeva porodica imala vinograd,

ali pustoši koju je za sobom ostavila filoksera nije bilo pošteđeno ni njihovih nekoliko rasparčanih i šljunkovitih jutara, pa se deda, očev otac, tada ugasio, preko noći, bez ijedne reči. Jednostavno se srušio pored krave, koju su kasnije našli kako pase u jarku, gde je odvukla i plug dok je on počivao među brazdama, suv i smežuran kao čokot mrtve loze. Izgleda da ništa, ili gotovo ništa, nije preživelo poljoprivrednu krizu i pad cene žita. Parloga je sve više, mladi odlaze, devojke nastoje da postanu dadilje ili služavke u srednjoklasnim gradskim porodicama. Momci za više novaca iznajmljuju u kamenolomima ili na gradilištima svoje snažne ruke, ojačane radovima u polju. Ponekad kaže da će uskoro samo oni ostati na tom neprijateljskom, neumoljivom selu, kopajući jogunastu zemlju koja će im na kraju doći glave.

Eleonora sedi tu, nepomična, sklupčana u očevom mirisu, u njegovom disanju, u dahu što se oseća na duvan, kamfor i lekove koje udiše i proliva na maramicu što mu je čitav dan zavučena u rukav. Pod tkaninom košulje oseća tvrdo ispupčenje njegovih rebara kada on duboko udahne ili kada ga protrese nalet kašlja pa na zemlju ispljune gustu sluz. Dete malo klone, zadrema. Kamene zgrade seoskog imanja ruše se jedna za drugom, potom i tlo pod njima, i ostanu samo ona, otac i nevidljivi ptičar kraj njihovih nogu, u noći koja je sada gusta, vodnjikava, koja joj ulazi kroz nos i nadima joj pluća. Samo oni, viseći u hijeratičnom prostoru-vremenu u kojem zujanje insekata i kreštanje ptica grabljivica kao da dolazi iz drevnih, prohujalih epoha, poput svetlosti već mrtvih zvezda iznad njih. Najzad, kada se lula ugasi, otac poslednjim snagama podigne težinu svog i Eleonorinog tela, i ona mu odmah obmota noge oko struka, ruke oko vrata, a bradu položi na zadnji deo njegovog ramena. Spusti je na mali krevet nalik sanduku, tik uz roditeljski. Ušuška je

toliko pažljivo da se ona nikada ne seća povratka u kuću i narednog dana se probudi nesigurna da li je te trenutke zaista podelila s njim.

Roditeljka, suva žena crvenog potiljka i marljivih ruku, ćerki ne poklanja nikakvu suvišnu pažnju. Dovoljno je što je obučava, što joj prenosi znanje o svakodnevnim poslovima za koje je zadužen njihov pol, i dete je rano naučilo da je prati na svim zadacima, da oponaša njeno kretanje i držanje. Sa pet godina stoji pravo i strogo poput roditeljke, čvrsto oslonjena stopalima o zemlju, sa stisnutim pesnicama na uskim bokovima. Tuče veš, bućka puter i zahvata vodu iz bunara ili sa izvora ne nadajući se ni priznanju ni naklonosti zauzvrat. Pre Eleonorinog rođenja, otac je u dva navrata oplodio roditeljku, ali su joj menstruacije oskudne i neredovne, i nastavile su da teku i tokom onih meseci u kojima je, naknadno shvata, bila trudna, iako joj se stomak tek malo zaoblio. Iako mršava, bila je trbušasto dete, s organima napetim i proširenim od infekcija parazitima koje je pokupila zbog igranja u prljavštini i đubretu ili konzumiranja pokvarenog mesa, i koje je njena majka uzalud pokušavala da leči uvarcima od belog luka.

Jednog oktobarskog jutra, dok se nalazi sama u svinjcu i stara se o njihovoj suprasnoj krmači, bol je pokosi nasred obora i ona, čak i ne vrisnuvši, padne na kolena na seno koje je malopre razbacala po tlu i iz kojeg se bleda, mirisna prašina još uvek izvija u spiralama. Voda iz vodenjaka preplavi joj butine i čarape. Životinja, u sopstvenim porođajnim mukama, vrti se oko nje tamo i amo uz dugačke jauke, dok joj se ogromni stomak ljulja od trčanja, sise su joj već nabrekle od mleka, a usne natečene vulve napola otvorene; i tako

se na kolenima, potom na boku, roditeljka koti, kao keruša, kao krmača, zadihana, crvena u licu, čela orošenog znojem. Zavukavši ruku među butine, napipa lepljivu masu koja je razdire. Zarije prste u fontanelu, iskopa mrtvorođenče i baci ga daleko od sebe. Rukom uhvati plavičastu vrpcu kojim je vezano i iz utrobe izvuče posteljicu, koja padne na zemlju uz sunđerast zvuk. Zuri u sićušno telo prekriveno sirastim mazom, nalik žućkastom crvu, sivkastozlatnoj larvi krompirove zlatice iščupanoj iz masne zemlje i iz korenja kojim se hrani. Dnevna svetlost se provlači između razmaknutih dasaka, prugama šara kiseli, prašnjav vazduh, sumornu pomrčinu okupanu vonjem strvinarnice, i potom dodirne nepomično obličje u senu. Roditeljka stane na noge, presamićena nadvoje, s rukom pod suknjama, na natečenom mesu svog polnog organa. Uzmakne, prestravljena, i napusti obor pazeći da spusti rezu, prepuštajući krmači posteljicu i svoj plod. Dugo stoji nepomična, hvatajući dah, naslonjena na zid svinjca. Mutna, blistava obličja promiču joj kroz vidno polje. Zatim napusti imanje i krene uzbrdo putem ka Pui-Laroku, hramajuću pod gustom rosuljom koja joj ispira slepoočnice i suknje smeđe od lohija. Pređe preko trga ne obaziruć se ni na koga. Oni koji je vide, primete prljavu suknju koju drži u pesnici, veoma bledo lice i usta stisnuta toliko da su joj usne bele poput starog šava na koži. Smeđa kosa, koja se izvukla ispod marame, lepi joj se za obraze i vrat. Gurne vrata crkve i padne na kolena podno krsta.

Vraća se na imanje po jakoj kiši, ide pored jaraka, praćena stoičkim pogledima krava koje nepomično stoje na pljusku i stisnutim šakama pridržava rubove prsluka na ravnim grudima. Glave uvučene u ramena, vuče blatnjave klompe po putu, jednolično deklamujući *Ave Maria* u ritmu svog disanja i trupkanja drvenih đonova o omekšalu zemlju.

Dok prelazi preko dvorišta, u daljini ugleda obrise dvojice muškaraca na ulazu u svinjac. Stane, skamenjena od nekog iskonskog straha. Njeno srce, koje je najpre zastalo, sada joj tuče u grlu. Jaka kiša prugama šara nebo boje škriljca; vazduh kao da je isprobadan milionima igala. Obrisi, kao da su rastvoreni, stapaju se sa smeđom masom zida svinjca, tako da u prvi mah ne zna da kaže jesu li joj muškarci okrenuti licem ili leđima. Najzad razazna pokrete ruku, oblake pare iz usta i takođe isprekidano praskanje glasova. Odvaži se na korak, pokret noge, ali ona je umrtvljena, ili vođena nekakvom podsvesnom voljom, a potom se stušti prema kući, gde se svuče na brzu brzinu, baci u vatru čarape i podsuknju, koje zasikću na žaru poput klupka otrovnica, a zatim planu praćene ravnodušnim pogledima dveju krava. Ispere se vodom za pranje sudova, zatim se obriše krpom koju gurne među butine pa navuče suvu i čistu odeću.

Sedne za sto, na klupu. Posmatra prozor iza kojeg kiša pljušti, rasprskavajući se o blatnjavo tlo dvorišta. Vidi kako se obrisi muškaraca pojavljuju u okviru prozora i prepozna klimavi hod Albera Brizara, momka iz kraja koji ima bangavo stopalo i iznajmljuje svoje usluge od imanja do imanja. Ona se ne pomera dok prilaze. Steže krunicu na butinama tako snažno da su joj pobeleli zglobovi, i sriče na latinskom:

„... Koji uzimaš grehe sveta, pomiluj nas,
Koji uzimaš grehe sveta, primi molitvu našu,
Koji sediš zdesna Ocu, pomiluj nas..."

Kad njih dvojica gurnu vrata, ona naglo ustane i stane kruta i ćutljiva kraj stola. Vetar u snažnom naletu pomete dvorište i uđe u prostoriju, donoseći joj do lica sitnu izmaglicu i miris muškaraca dok skidaju suknene kaputе, dahću i brišu lica. Muž kaže:

„Znači tu si."